

Maksātnespējas process civilprocesā

[Olavs Cers](#)

zvērināts advokāts, sertificēts maksātnespējas procesa administrators
SATURA RĀDĪTĀJS

Raksta mērķis ir vērst uzmanību uz vairākām civilprocesa nepilnībām maksātnespējas procesa regulējumā, no kurām vairums saistītas ar Maksātnespējas likuma grozījumiem, kas stājas spēkā 2015. gada 1. martā.

Administratora statuss līdz juridiskās personas maksātnespējas pasludināšanas brīdim

Maksātnespējas procesa administratora dalība maksātnespējas procesa lietā no tās ierosināšanas brīža līdz maksātnespējas procesa pasludināšanas brīdim ir ļoti minimāla, proti, Civilprocesa likuma 363.¹⁰ panta trešā daļa paredz tiesneša pienākumu izvērtēt Maksātnespējas administrācijas priekšlikumā virzītā administratora kandidāta atbilstību tā pienākumu veikšanai attiecīgajā juridiskās personas maksātnespējas procesā. Atbilstoši Civilprocesa likuma 363.¹³ panta trešajai daļai, apmierinot pieteikumu, tiesa ieceļ administratora amata kandidātu par administratoru.

Pats administrators šajā lietas stadijā nepiedalās, jo netiek pieaicināts uz tiesas sēdi, kurā tiek izskatīts maksātnespējas procesa pieteikums. Visticamāk, ka šāds līdzšinējais risinājums ir pieņemts, lai tiesa bez sarežģījumiem spētu iekļauties pieteikuma izskatīšanai atvēlētajās 15 dienās, taču, autora ieskatā, administratora palīdzība jau šajā stadijā atsevišķos gadījumos tiesai varētu būt ļoti lietderīga.

Praksē ir zināmi gadījumi, kad tiesa pati ne vienmēr var iegūt objektīvu informāciju par parādnieka patieso finansiālo stāvokli, respektīvi, netiek veikts tā dēvētais bilances tests, kas bija iekļauts iepriekšējā Maksātnespējas likumā (Maksātnespējas likums, kas bija spēkā no 01.11.2007. līdz 01.11.2010.). Ja likumdevējs tomēr izvēlētos atgriezties pie bilances testa piemērošanas pirms maksātnespējas pasludināšanas, būtu jānosaka zināma diferenciacija, jo ne visos maksātnespējas procesos bilances testa piemērošana ir nepieciešama.

Piemēram, ir tā dēvētās tukšās maksātnespējas lietas, proti, maksātnespējas pieteikums tiek iesniegts komercsabiedrībai, kuras vienīgais kreditors ir Valsts ieņēmumu dienests, un reālu saimniecisko darbību šī komercsabiedrība nav veikusi. Pašsaprotami, ka šādā gadījumā bilances tests nav nepieciešams. Pretstatā iepriekš minētajam piemēram var minēt publiski plaši apspriesto SIA "Palink" maksātnespējas procesu, kas tika ierosināts, pamatojoties uz uzņēmuma parādsaistībām pret trešo personu aptuveni 31 000 eiro apmērā. Vienlaikus pēc uzņēmuma bilances bija konstatējams, ka uzņēmumam ir aktīvi

vairāku desmitu miljonu apmērā. Diemžēl šī lieta bija viena no pirmajām, kas tika skatīta īsi pēc tolaik jaunā Maksātnespējas likuma spēkā stāšanās, respektīvi, bilances testa veikšana šajā likumā vairs nebija iekļauta, un tiesa formāli, kā likumā rakstīts, izvērtēja tikai vienu pazīmi, proti, ka parādnieks nav nokārtojis vienu vai vairākas parādsaistības, nemaz nevērtējot uzņēmuma kopējo bilanci. Rezultātā tika pasludināta SIA "Palink" maksātnespēja, kas vēlāk guva negatīvu rezonansi sabiedrībā.

Rezumējot iepriekš minēto, secināms, ka tiesai šobrīd nav iespējas gūt neitrālas personas viedokli par maksātnespējas procesa pieteikuma pamatotību vai personas mantisko stāvokli. Atbilstoši Civilprocesa likuma 363.¹⁰ panta otrajai daļai tiesai jāvadās tikai no maksātnespējas procesa pieteikuma, kā arī parādnieka iebildumiem un pierādījumiem. Administratora pieaicināšana un savlaicīga uzklauššana maksātnespējas procesa sākumstadijā būtu ne vien lietderīga, bet arī loģiska.

Administrators līdz fiziskās personas maksātnespējas pasludināšanas brīdim

Kā otrs piemērs, kad administrators palīdzība tiesai lieti noderētu, ir fiziskās personas maksātnespējas process, jo likumā noteikti konkrēti ierobežojumi attiecībā uz fizisko personu, kurus konstatējot process ir pārtraucams vai nemaz nav piemērojams, ja ierobežojumi konstatēti savlaicīgi, kas gan praksē negadās bieži. Viens no šādiem ierobežojumiem pastāv, ja fiziskā persona pēdējo triju gadu laikā pirms fiziskās personas maksātnespējas procesa pasludināšanas ir sniegusi apzināti nepatiesu informāciju saviem kreditoriem, piemēram, atsavinājusi savu nekustamo īpašumu trešajai personai.

Fiziskā persona pati piesaka savu maksātnespēju, līdz ar to pirms maksātnespējas pieteikuma iesniegšanas nereti tiek veikti *sagatavošanās* darbi – tiek nobēdzināta manta. Likums tiesai neuzliek pienākumu publiskajos reģistros pārbaudīt, kāda manta fiziskajai personai līdz maksātnespējas pieteikšanai piederējusi, kas vairumā gadījumu rezultējas ar to, ka tiek uzsākts fiziskās personas maksātnespējas process, kas vai nu tiek izbeigts bankrota procedūras laikā, vai bankrota procedūra tiek pabeigta, bet netiek dzēstas personas saistības tāpēc, ka administrators tikai vēlāk ir atklājis iepriekš nekonstatētus pārkāpumus. Gadījumā, ja starpposmā starp lietas ierosināšanu un pasludināšanu administrators varētu veikt nepieciešamo izpēti un konstatētu, ka fiziskā persona ir bijusi negodprātīga, tad fiziskajai personai maksātnespēja nemaz netiktu pasludināta. Būtiskākais ieguvums, īstenojot šādu scenāriju, būtu procesuālā ekonomija, kas Latvijas jau tā noslogotajai tiesu sistēmai nāktu par labu.

Atsevišķas neskaidrības ģimenes maksātnespējas regulējumā

Turpinot par fiziskās personas maksātnespējas procesu, saskaņā ar pēdējiem Maksātnespējas likuma grozījumiem likumā ir iekļauts jauns un ievērtības cienīgs institūts – tā dēvētā ģimenes maksātnespēja, proti jaunās likuma redakcijas 133. pantā cita starpā

noteikts, ka fiziskās personas maksātnespējas procesa pieteikumu var iesniegt parādnieks kopā ar laulāto vai personu, ar kuru sastāv radniecībā vai svainībā līdz otrajai pakāpei. Tātad teorētiski maksātnespējas pieteikumu varēs iesniegt gan vīrs kopā ar sievu, gan vīrs kopā ar saviem sešiem brāļiem, to likums detalizētāk neregulē. Atsevišķas savlaicīgi paredzētās problēmas tika novērstas ar 2015. gada 12. februāra grozījumiem Civilprocesa likumā, kas stājās spēkā 2015. gada 1. martā, proti, jaunās likuma redakcijas 363.²³ pantā ir noteikts, ka gadījumā, ja tiek iesniegts ģimenes maksātnespējas pieteikums, tad pieteikumā pieprasītā informācija ir jānorāda par katru iesniedzēju atsevišķi, bet valsts nodevas un maksātnespējas procesa depozīta samaksa veicama tikai par pieteikumu kopumā, nevis par katru iesniedzēju. Taču neskaidrību klāsts nebeidzas vien ar nodevas un depozīta apmēra noteikšanu. Veiktie grozījumi neviesa skaidrību par to, vai kreditoru reģistram jābūt vienotam vai atsevišķam, vai katrai personai jāizveido savs saistību

Administrators pieaicināšana un savlaicīga uzklausišana maksātnespējas procesa sākumstadijā būtu ne vien lietderīga, bet arī loģiska. dzēšanas plāns.

Šobrīd konkrētie jautājumi likumā nav regulēti, bet Maksātnespējas likums ir jau stājies spēkā bez pilnīgi izstrādātiem grozījumiem Civilprocesa likumā.

Tiesas nolēmumu pārsūdzamība maksātnespējas procesā

Sabiedrībā tiek popularizēts viedoklis par to, ka administratoru starpā teju neviens savus pienākumus neveic godprātīgi. Kā viens no šaubu ēnas cēloņiem pilnīgi noteikti ir ļoti ierobežotās tiesas nolēmumu pārsūdzības iespējas maksātnespējas procesā. Šobrīd maksātnespējas procesā pārsūdzami ir tikai atsevišķi tiesas nolēmumi, piemēram, lēmums par administratora atcelšanu un lēmums par izsoles akta apstiprināšanu. Citi jautājumi, ko lemj tiesa, ir izskatāmi tikai vienā instancē. Protams, pastāv iespēja tos atcelt protesta kārtībā, bet vairums piekritīs, ka protesta kārtība nosacīti ir tā pati apelācijas instance, tikai daudz sarežģītāka, turklāt bez skaidri zināmiem spēles noteikumiem, principā – loterija.

Daudziem nav noslēpums, ka dažādās tiesās viena un tā pati tiesību norma tiek interpretēta un piemērota dažādi, jo sevišķi, kamēr norma ir jauna, nepastāvot vienveidīgai praksei, iespējams saskarties ar tādām normas interpretācijām, kas reizēm pat ir diametrāli pretējas. Ieviešot tiesas nolēmumu pārsūdzamību, būtu daudz vienkāršāk un ātrāk nonākt pie vienotas prakses, kā rezultātā mazinātos pārkāpumu un pārpratumu skaits.

Šeit atkal jāpiemin SIA "Palink" maksātnespējas process, kas būtu beidzies ātrāk un vienkāršāk, ja vien būtu bijusi iespēja maksātnespējas pasludināšanas nolēmumu uzreiz pārsūdzēt apelācijas kārtībā. Kaut arī ģenerālprokuratūra iesniedza protestu Augstākajā tiesā neierasti īsā termiņā un nolēmums tika atcelts, taču protesta iesniegšana vienalga

bija novēlota – SIA "Palink" jau bija pasludināta par maksātnespējīgu un vairākus mēnešus turpināja darboties šādā statusā. Secināms, ka procesuāla iespēja atcelt tiesas nolēmumus pastāv, bet šāda kārtība nenodrošina tādu ātrumu un efektivitāti, kāda ir nepieciešama maksātnespējas procesos.

Tiesāšanās izdevumu attiecināmība uz administratoru

Saskaņā ar Civilprocesa likumu administratori ir atbrīvoti no tiesas izdevumiem, ja prasība tiek celta maksātnespējīga uzņēmuma labā un interesēs, taču likums klusē par izdevumiem, kas saistīti ar lietas vešanu. Grūti teikt, vai tā ir likumdevēja apzināti pausta griba, vai tas ir gadījies netīši, bet pēc esošā regulējuma secināms, ka gadījumā, ja administratora celtā prasība tiek noraidīta, tad atbildētājs var lūgt tiesu piedzīt no administratora ar lietas vešanu saistītos izdevumus, tajā skaitā advokāta honorāru.

Neskaidrības pastāv ne vien par izdevumiem, kas saistīti ar lietas vešanu, bet arī par valsts nodevu, ko praksē ir mēģināts piedzīt pēc tam, kad administratora celtā prasība tikusi noraidīta.

Šādai normu interpretācijai kategoriski nevar piekrist, jo administrators šīs prasības neceļ savās interesēs. Zināmas paralēles saskatāmas ar Civilprocesa likuma 88. un 127. pantu, proti, administrators, ceļot prasību, pārstāv kreditoru intereses, līdzīgi kā to dara prokuratūra trešo personu interesēs, Finanšu ministrija valsts interesēs u.tml. Līdz ar to Civilprocesa likumā jānostiprina, ka administrators ir atbrīvots no jebkādiem tiesāšanās izdevumiem, kā arī šie izdevumi no administratora nav piedzenami.

Lietu izskatīšanas ātrums un sevišķā tiesāšanās kārtība maksātnespējas lietās

Administratoru celtās prasības tiek izskatītas paātrinātā tiesāšanās kārtībā tikai atsevišķās lietu kategorijās, līdz ar to pārējā daļā netiek nodrošināts viens no maksātnespējas procesa principiem – komercietiskās apgrozības ātrums, kas nostiprināts Maksātnespējas likuma 6. panta 6. punktā.

Maksātnespējas procesu norises ilgums ir būtisks, jo no tā tiešā veidā ir atkarīgs, cik ātri izdosies atgriezt personas aktīvus apgrozībā, vēl jo būtiskāka ir fizisko personu atgriešana ekonomiskajā aprītē. Nenoliedzami, ka komercietiskās apgrozības ātruma princips ir jāskata kopsakarā ar saistību izpildes principu, bet jebkurā gadījumā arī šajā jautājumā nepieciešami procesuāli uzlabojumi.

Attiecībā uz sevišķās tiesāšanās kārtību jau savlaicīgi ir prognozējama problēma, kas radīsies līdz ar Maksātnespējas likuma grozījumu spēkā stāšanos. Civilprocesa likuma 258. pants nosaka: "Ja sevišķā tiesāšanas kārtībā izskatāmajā lietā rodas strīds par tiesībām un šis strīds izšķirams tiesā prasības kārtībā, tiesa atkarībā no strīda satura

pieteikumu atstāj bez izskatīšanas vai tiesvedību aptur līdz strīda izšķiršanai", taču jaunie Maksātnespējas likuma grozījumi paredz, ka administrators, sniedzot atzinumu par tiesiskās aizsardzības procesa plānu, savā atzinumā varēs izteikt viedokli par to, kāpēc atsevišķi kreditoru prasījumi nav atzīstami. Respektīvi, netiešā veidā administrators varēs kreditoru prasījumus noraidīt. Kaut arī likumdevējs šo procedūru sīkāk neapraksta, ir secināms, ka sekas šādai prasījumu neatzīšanai, visticamāk, ir līdzīgas kreditora prasījuma noraidīšanai. Vai šādā gadījumā tiesa varēs izskatīt tiesiskās aizsardzības procesa plānu, ja plāna dalībnieku starpā pastāv strīds? Vai likumdevējs var rast risinājumu Civilprocesa likuma regulējumam, ja Maksātnespējas likums paredz strīda rašanos jau šajā stadijā?

Administratoru darbības uzraudzības kompetence

Gan Maksātnespējas likuma, gan Civilprocesa likuma regulējumā ir neskaidrības par sūdzību iesniegšanu maksātnespējas procesā. Bieži ir nācies saskarties ar to, ka kreditors vai kreditora pārstāvis, rakstot sūdzību maksātnespējas procesā, to adresē vairākiem adresātiem uzreiz, lai nekļūdītos. Adresēts tiek Maksātnespējas administrācijai, tiesai, kuras lietvedībā atrodas konkrētā maksātnespējas lieta un vēl administratoram. Kā anekdotiski jāmin gadījumi, kad sūdzības iesniedzējs, vai nu vispār nesaprazdams sūdzības adresēšanas kārtību, vai arī nebūdamas pārliecināts par sūdzības pamatotību, cenšas to "pastiprināt", papildus adresējot gan tieslietu ministram, gan Ministru prezidentam un pat Valsts prezidentam, ar ko droši vien kolēģi ir saskārušies daudzos procesos.

Šī kārtība jāvienkāršo, iespējams, lielāka uzraudzība ir jānodod tiesas rokās, lai procesa dalībniekiem savu interešu aizsardzība būtu vienkāršāka un saprotamāka, turklāt, kā iepriekš tika minēts, arī sūdzību izskatīšanai būtu jānotiek divās instancēs. Kā labs piemērs regulējuma konkretizēšanas nepieciešamībai ir Augstākās tiesas Senāta Civillietu departamenta 2013. gada 28. jūnija lēmums lietā Nr. SPC-33/2013.

Risinājumi

Grozījumi Civilprocesa likumā ir steidzami nepieciešami, lai Maksātnespējas likuma grozījumus varētu realizēt praksē.

Jāapsver iespēja iesaistīt administratoru maksātnespējas procesā uzreiz pēc lietas ierosināšanas. Līdzīgi kā tas regulēts Civilprocesa likuma 89. pantā par institūciju piedalīšanos procesā atzinuma došanai, Administratīvā procesa likuma 189. pantā par *amicus curiae*, Satversmes tiesas likuma 22. panta trešajā daļā par pieaicinātajām personām. Diskutabls ir jautājums par nepieciešamību iesaistīt administratoru šajā stadijā it visos procesos, līdz ar to arī jālemj par iesaistīšanas diferenciēšanas kritērijiem.

Jāapsver arī iespēja izveidot specializētas tiesas maksātnespējas procesu un tiesiskās aizsardzības procesu lietām idejiski līdzīgi tam, kā tas ir ieviests Jelgavas tiesā komercstrīdu izskatīšanai.

Noteikti ir paplašināma tiesas kompetence administratoru darbības uzraudzībā, kas būtu atvieglojums visiem maksātnespējas procesa dalībniekiem. Šāda kārtība arī vienkāršotu prakses apkopošanu, kas ieviestu zināmu stabilitāti konkrētajos jautājumos.

Jāturpina ieviest procesuālus līdzekļus maksātnespējas procesa mērķu sasniegšanai. Likumdevējs jau šobrīd ir ieviesis paātrināto kārtību atsevišķu kategoriju maksātnespējas lietu skatīšanai, taču praksē neizbēgami nākas saskarties ar lietu apzinātu un ļaunprātīgu novilcināšanu. Tiesas ļoti atturīgi piemēro procesuālās sankcijas, tāpēc, iespējams, šī problēma ir mazāk attiecināma uz Civilprocesa likuma grozījumiem, jo sakņojas esošo normu nepietiekamā piemērošanā.■